

I. I. U.
II
1292

I 1292L

R

STATE ȘI NAȚIUNI

CONFERINȚA LA RADIO A

D-lui Profesor N. IORGA

— 24 Februarie 1939 —

STATEȘI NAȚIUNI

(Conferința la Radio a d-lui profesor N. Iorga. — 24 Februarie 1939)

Acum câțiva ani, mult înainte de război, un profesor și istoric german, d. Alexandru Cartellieri exprima, nu știu cu ce prilej, părerea, pe care m'am grăbit s'o semnalez și s'o combat, fără să pot prevedea viitorul, că orice stat ajunge să dispună într'un anumit moment de mijloace materiale însemnate, putând scoate în luptă mai multe milioane de oameni, se simte atras, în chip irezistibil, către creația și întinderea unui Imperiu.

Adecă, îndată ce se găesc într'o țară un mare număr de reprezentanți ai unei rase, sau ai unui grup de mai multe rase, care, prin inteligența, munca și disciplina lor, sunt în stare să îndeplinească lucruri mari, capabile de a face pentru toate timpurile gloria acelei țări, ei n'au să-și cheltuiască mijloacele lor, așa de mari, pentru a înălța o mare civilizație, pentru a realiza opere de utilitate publică, dela care să se învețe și alte țări, pentru a înălța acea viață morală, fără care, toate cuceririle tehnice și toate îndemnulurile vieții nu pot să aibă nici o valoare și chiar nici o dăinuire, ci acei oameni mulți, având la îndemână finanțe înfloritoare și ajungând a-și aduna cele mai formidabile mijloace de distrucție, nu au o altă datorie decât aceea de a năvăli asupra altor neamuri, de a li rupe independența, de a-i exploata, până la ultimele margini în care se mai poate păstra o viață omească și, dacă se poate, și aceea de a-i desnaționaliza, contopindu-i în rasa dominantă, care s'a impus prin cucerire.

Ca unul care credeam cu totul altfel, în loc să mă aștept la întărirea Imperiilor existente și la creația de Imperii noi, rezultând cu toatele din avântul în creștere al națiunilor europene, mă așteptam, dimpotrivă, ca formațiile imperiale, cuprinzând mai multe neamuri care nu se iubeau între dănele, să se desfacă, supt apăsarea acestor antagonisme naționale, pe care nimic nu le poate înlătura, și, în felul acesta, neamurile aduse cu silă, de mai multă sau mai puțină vreme, între marginile Statului imperialist, să fie libere a se desvolta în voie, dând fiecare civilizației nota aceia deosebită care face interesul însuși al dezvoltării spiritului uman.

INCORDAREA SOLIDARA A STATELOR MICI

Cum, după ce Germania d-lui Cartellieri încercase în rândul întâi din motive economice, naționale, să-și impună dominația asupra unei părți cât mai largi din Europa, creindu-și și drumuri de pătrundere dincolo de hotarele Continentului, s'a văzut că această încercare nu poate rezista față de încordarea solidară a altor State mari, care înțelegeau să nu ingenuche înaintea nimănui și a atâtor formații politice mai mici, a căror singură dorință era să nu se atingă nimeni de o neatârnată, căpătată cu multă greutate, am putut spune: în discuția dintre colegul meu Cartellieri și dintre mine, eu am câștigat biruința. Prevăzusem că Imperiul austriac, sau, să-i zicem, Monarhia austro-ungară, se va sfârși în bucăți și toți acei Slavi și Români, cari erau înglobați într'însa, pentru a fi supuși dominației dibace a elementului german, sau dominației mult mai puțin dibace a rasei maghiare, să se unească la Statele naționale existente, sau să refacă Statele pe care le-au avut odinioară.

SOARTA AUSTRO-UNGARIEI ȘI A IMPERIULUI RUS

Așa s'a și întâmplat, nu numai cu Austro-Ungaria, de a cărei împărțire se vorbea de atâta vreme, dar și cu imensul Imperiu rusesc, din care s'au desfacut Polonia pentru a-și crea un Stat, tot așa de întins ca și cel de odinioară, Românii din Basarabia, reveniți, ca Moldovenii, la o țară acum unificată între Carpați și Dunăre, pe lângă popoarele baltice, Finezi, Letoni, Estoni, cari nu avuseră cu toții Statul lor deosebit, și chiar pe lângă Ucrainieni, cari, pe baza unui dialect deosebit și a unor amintiri căzăcești, credeau că au dreptul să întemeieze o altă Rusie decât Rusia dela Moscova, mutată de Petru-cel-Mare la Petersburg.

Ce bucurie era pretutindeni unde ideea națională se vedea ajunsă la o biruință, pe care o așteptau de atâta vreme și pe care o plățiseră cu atâtea sacrificii!

Se putea crede, prin urmare, că de acum înainte s'a sfârșit, și pentru totdeauna, cu Imperiile de conglomerate și cu atât mai mult că nimănui nu-i putea trece în minte că în locul acestor Imperii, în care elementul de legătură îl forma numai dinastia și o tradiție plecată dela cucerire, o administrație apăsând asupra tuturor, ar putea să răsară alte Imperii, a căror bază să fie mult mai largă și mult mai solidă decât aceasta.

O NOUA PRIMEJDIE

Și totuși ne găsim astăzi cu toții, și mai ales acei cari suntem cetățeni, iubitori de neamul nostru înainte de toate, ai unor State naționale refăcute, create din nou, sau întregite, înaintea unei primejdii cu mult mai mari decât toate acelea care au pornit vreodată din ideea imperială.

Și atunci este firesc să ne întrebăm: oare Statele mici de caracter național sunt ele menite să dispară, sau, păstrând numai o aparență a independenței, la care păreau să țină așa de mult, să servească scopurile vecinului mai mare, care se lasă cu toată greutatea asupra intereselor de viață ale acestor State?

Mi se pare că răspunsul nu este așa de descurajător cum se înfățișează multor oameni cari cunosc bine împrejurările de astăzi, dar cari nu pot trage îndreptățire dintr'o dezvoltare istorică, în care n'au fost inițiați decât numai superficial, prin vechi lecții de școală, prin cetiri de tratate populare înghebate ușor, de și într'o formă foarte atrăgătoare sau, și numai din lectura îndreptărilor de politică pe cari le dau ziarele.

Întăiu este bine să definim care sunt elementele ce se adaugă la creația noilor Imperii și care le împing pe acea linie de neconțință înaintare, amenințând tot ceiace poate fi o piedecă, supt orice raport, în dezvoltarea lor.

Avem, în momentul de față, un Imperiu german, Reichul, moștenitor și al imperialismului austriac, în ce privește rosturile rășăritene, cu același Drang nach Osten, „împingere către Răsărit“, împotriva căruia se adunaseră toate puterile de rezistență ale Statelor formate în Sud-Estul Europei. Avem, supt forma sovietică, de care nu se lasă înșelat nimeni, cu atât mai mult, cu cât

Rusia nouă și-a desvăluit, în timpul din urmă, scopurile ei, părăsind în cea mai mare parte toată ideologia zădarnică a unui comunism de încercări neizbutite, cu un Imperiu care, admitând o anumită dezvoltare a civilizațiilor naționale, le-a strâns tot mai aproape de Moscova, în așa fel, încât orice tendință națională către independență întâmpină mijloacele cele mai aspre de împiedicare și de pedeapsă: deci, între Rusia țaristă și între Rusia comunistă nu mai este prăpastia de odinioară, ci aceasta din urmă continuă, cum era de așteptat pe cea dintăiu și aspirațiile ei se îndreaptă către aceiași regiune din Extremul Orient, care odinioară era o ispită pentru armatele unui Alexeiev.

Italia, întregită în cea mai mare parte, nu este astăzi numai un Stat național, ci, supt regimul fascist, ea se consideră, nu fără dreptate, în anumite privințe și adaug: în anumite limite, ca moștenitoarea vechiului Imperiu roman. Stabilită în Libia, cuprinzând Africa, pe latura cealaltă, în Etiopia, ea cere acea dominație a Mării Mediterane pe care o aveau Romanii, atunci când o considerau ca o mare a lor, Mare nostrum.

Aceasta, fără a mai vorbi de influența, atât de firească, pe urmele Veneției, ale Genevei, ale Regatului celor două Sicilii, de pe vremea regilor normanzi și a Angevinilor, asupra regiunilor cari formează ceiace publicistica italiană s'a obișnuit a numi Balcania, deși este vorba și de vechile ținuturi latine, declintite la Nordul Dunării.

Noua ideie imperială

Noua ideie imperială se sprijină pe virtuțile, reale și foarte mult exagerate, ale unor rase care se consideră ca din naștere superioare față de cellalți, Germanii admitând chiar că și în Statele care n'au fost legate de forma politică a Reichului, orice element german trebuie guvernă, cât se poate mai mult, din capitala Imperiului. Și, pe de altă parte, o economie națională întehită de marile cuceriri ale tehnicii moderne cere tot mai mare spațiu de pătrundere, ajungându-se chiar la discuții în toată forma pentru a se fixa, ca între Englezi și Germanii astăzi, cari sunt domeniile de producția materiilor prime care trebuie să revină unora și altora.

Din fericire, Imperiile sunt mai multe și ambiția lor se împiedcă reciproc, în așa fel, încât modesta viață a formațiilor naționale mai mici să se poată îndrepta când de-o parte, când de partea cealaltă, așa ca să înlătore primejdia.

Dar mai sunt două considerații asigurătoare pentru noi aceștia cari, cînd avem douăzeci de milioane de locuitori, suntem considerați ca făcând parte dintre „cel mici“.

Niciun Imperiu, aceasta o spune istoria, fie că el a pornit din acțiunea unui om de geniu, care se chema în secolul al XIII-lea,

Nu este de mirare că niciodată Englezii n'au ținut mai mult la ideea Imperiului britanic, a acelei Oceana de care vorbea odinioară interesantul istoric Froude și că încearcă să stabilească legături cât se poate mai strânse cu acele dominiuni, care, din partea lor, se simt astăzi mai apropiate — și până și Statele Unite își aduc aminte de tot ceiace le leagă de Anglia! —, care, continuându-și viața lor proprie, înțeleg să păstreze cât mai deplin comuniunea anglo-saxonă.

Ba, în fața unor anumite pretenții, Franța, o așa de mare Putere colonială, a ajuns să vorbească astăzi de „Imperiul“ ei, considerând tot mai mult pe supușii de rasă galbenă, neagră, sau arabă, maură, cabilă, ca fiind membri adevărați ai unei comunități imperiale, care trebuie apărată prin sforțările tuturor acelorora, cari se găesc supt steagul tricolor al Republicii franceze.

Dacă ar fi un singur Imperiu, de sigur că amenințarea lui ar fi teribilă. Aceasta pentru că și la Germanii imperialiști și la Rușii redeveniți țariști, de și de culoare roșie, și la Englezii al căror Soveran poartă o coroană împărătească, și la Italianii, cari abia au celebrat amintirea lui August, dominator al Apusului și al Răsăritului, — de Franța să nu vorbim, fiindcă imperialismul ei este un fel de trecător act de defensivă mai mult decât altceva —, este vorba de două elemente de basă, care la Imperiile de mai înainte, și la acelea de până la Marele Război și la acelea, atât de depărtate, din antichitate, lipsiau.

dacă pentru moment împrejurările au fost neprielnice, în fața lor stă un ideal național, care este o garanție de viitor.

Cine ar fi putut crede, în lumea Sovietelor, că o parte din Armenii își vor putea cultiva întreaga tradiție națională în domeniul culturii, de unde pleacă apoi toate celelalte? Cine ar fi putut să prevadă creația unui Stat sirian, care se desface, astăzi, aproape cu totul de supt tutela franceză? Cine și-ar fi închipuit că în Egiptul regal, cu înalte ambiții, se va crea o viață, în care vechiul element de pe vremea Faraonilor va avea un rol tot mai mare? Cine ar fi putut să considere pe Arabii ca un element național în stare să întemeieze mai multe formații politice și să încerce înlăturarea hegemoniei evreiești în ținuturile

vechilor regi din Iuda și din Israel? S'ar fi putut gândi cineva la reapariția rasei asiriene și la reluarea în Irac a unor tradiții care se ridică până la Haldeia lui Nabucodonosor?

Puterea națiunii stă în lunga pregătire, prin care ea a ajuns să fie o limbă, o amintire și un ideal.

Națiunea italiană s'a format din elementele cele mai deosebite, în jurul sâmburelui latin din centrul Peninsulei: au fost Gali de supt Alpi, au fost Liguri din Nord-Vestul italian, au fost atât de puternicii Etrusci, între Marea Tireniană și Marea Adriatică, au fost vechii Veneți, Iapigi, Menapi, tot așa de Iliri ca și o parte din strămoșii noștri, au fost Grecii din Grecia Mare a Italiei sudice, au fost elemente feniciene și arabe așezate în Sicilia. Atunci când graiul latin s'a impus, el era vorbit în formele cele mai deosebite, cu deosebiri ca între Piemontezii și Sicilienii. Și cât timp a trebuit să treacă pentru ca orice Italian să vorbească în limba lui Dante și a lui Petrarca!

Aceiași deosebire de rasă a fost în Franța, și ce trudă a trebuit, fără impunere, ci prin mersul firesc al împrejurărilor, ca să se creeze națiunea franceză! Nici-un decret n'a pus piedeci limbii bretonne și n'a permis numai în domeniul popular și poetic admirabila limbă provensală a Sudului, și totuși, printr'o înceată prefacere, s'a ajuns, abia în pragul secolului al XIX-lea, la aceia, ca orice Frances să se simtă Frances, vorbind limba franceză.

Mai este nevoie să amintesc prin câte am trecut noi ca să ajungem unde suntem acum?

Se pot ronțai hotarele, se pot pronunța în conferințe internaționale desfaceri de provincii, se poate chiar nimici un Stat național.

Nu aveți nicio grijă: națiunea îl va face la loc, și de multe ori mai întreg decât cum fusese înainte de lovitura pe care dușmanii o credeau mortală.